

TÜRKİYE’DE OKUL ÖNCESİNDE KAYNAŞTIRMAYA İLİŞKİN YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Şermin METİN¹

Özet

Bu araştırmada, Türkiye’de okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmaların tematik dağılımları incelenmiştir. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmaya 1992-2013 yılları arasında okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin yapılan 8 derleme çalışması, 43 tarama modeli ve 3 tane deneysel çalışma olmak üzere 54 çalışma dâhil edilmiştir. Doküman analiz tekniği kullanılarak yapılan araştırma sonucunda, ilk çalışmaların çoğunun kaynaştırmaya ilişkin genel bilgilerin yer aldığı derleme çalışmaları olduğu görülmektedir. Daha sonraki çalışmalarda okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin görüş, tutum, bilgi ve bakış açısının çeşitli değişkenlere göre incelendiği belirlenmiştir. En fazla incelenen konunun öğretmen görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ile ilgili çalışmalar olduğu, daha sonra anne babalara ilişkin görüş, tutum, bilgi ve bakış açısının yer aldığı, çocukların görüş, tutum, bilgi ve bakış açısına ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığı, yöneticilere ilişkin ise sadece tek bir çalışmanın yer aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi eğitim, kaynaştırma,

¹ Bil. Uzm. Öğretmen, Horsunlu Anaokulu, Kuyucak/Aydın, s-metin@hotmail.com

ANALYZING OF THE RESEARCHES RELATED TO THE MAINSTREAMING IN THE PRESCHOOL PERIOD

Abstract

In this research, the thematic ranges of the studies related to the mainstreaming in the pre-school period in Turkey are analyzed. 54 studies consisting of 8 compiling studies, 43 scanning models and 3 experimental studies related to the mainstreaming in the pre-school period between the years 1992-2013 are included in the research in which scanning model is used. As a result of the studies in which document analysis method is used, it can be realized that the first studies are the compiling studies where the general information related to the mainstreaming is included. In the further studies, it has been determined that the views, knowledge and the perspectives related to the mainstreaming in the pre-school period are analysed according to the various factors. It has been determined that the subject analyzed most is related to the views, knowledge and the perspectives of the teacher; what comes after it is the views, knowledge and the perspectives related to the parents, the limited research related to the views, knowledge and the perspectives of the children is made and there is only one study related to the managers.

Key Words: *The pre-school education, mainstreaming*

GİRİŞ

Çağdaş ve demokratik toplumlarda “eğitimde fırsat eşitliği” ilkesini benimsemiş önemli bir gelişmişlik göstergesidir. İnsan hakları, eğitimde fırsat eşitliği, çağdaş eğitim, demokratik toplum gibi kavramlar düşünüldüğünde, toplumda özel gereksinimli bireylerin eğitiminin ne denli önem taşıdığı daha da ön plana çıkmaktadır. Çünkü tüm çocuklar bedensel, bilişsel ve duyuşsal özellikleri ve öğrenme yetenekleri yönlerinden birbirinden farklılıklar göstermektedir. Her çocuk kendine özgü bedensel yapıya ve işlevlere, çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve hızına, duygusal özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar belli sınırlar içinde olduğunda çocuklar genel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Ancak, farklılıkların daha büyük boyutlarda olduğu çocuklarda, genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır. Bu bağlamda özel gereksinimli çocukların kendi gelişim düzeylerine uygun eğitim almaları ve bu haktan yararlanmaları koşulsuz kabul gören bir olgudur (Kırcaali-İftar, 1998; Akt. Özdemir, 2010).

Özel gereksinimli çocuklar ve normal gelişim gösteren çocukların birlikte yaşamaları ve öğrenmeleri için, her iki gruptaki çocuklara da yarar sağlayan bir yol olarak bilinen kaynaştırma (Villa ve Thousand 1995), özel gereksinimli bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda gerekli destek hizmetler sağlanarak tam ya da yarım zamanlı olarak sürdürülen ve özel gereksinimli çocuklar için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal eğitim sınıflarında eğitim görmesidir (Kırcaali-İftar, 1992; Batu, 2004; Sart vd., 2004; Eren, 2012).

Amerika Birleşik Devletlerinde 1970 yılında yasallaşarak başlayan kaynaştırma uygulamaları Türkiye’de 1983 yılında çıkarılan “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası” ile özel eğitim literatürüne girmiştir. 1988’de yayınlanan “Özel Gereksinimli Çocukların Normal Sınıflarda Kaynaştırılması Yoluyla Eğitim” genelgesi ile kaynaştırma uluslararası alanyazınındaki anlamına uygun olarak ele alınmış, 1990’da düzenlenen XIII. Milli Eğitim Şûra kararları doğrultusunda da 1991’de 1. Özel Eğitim Konseyi toplanarak kaynaştırma programlarının yaygınlaştırılması ve uygulanmasına ilişkin kararlar alınmıştır. 1992-1993 eğitim öğretim yılında ise 12 ilde okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeylerinde 88 pilot kaynaştırma uygulamaları başlatılarak çocukların, eğitimcilerin ve ailelerin bu programa katılımı sağlanmıştır. 1997 yılında yayımlanan 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ve bu KHK hükümlerine dayanılarak hazırlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)’nde (2006), özel gereksinimi olan çocukların okul öncesi eğitimleri zorunlu hâle getirilmiş ve ÖEHY’nde (2006), kay-

naştırma yoluyla eğitimin; “özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmî ve özel; okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamaları” olarak tanımlandığı ve destek eğitim hizmetlerine vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında hazırlanan okul öncesi eğitim programında özellikle özel eğitim gerektiren çocuklara yönelik eğitim programlarında uyarlamaların yapılmasına vurgu yapılmıştır (Sucuoğlu, 2004; Anonim, 2011; Dikici-Sığırtmaç vd., 2011; Özaydın ve Çolak, 2011, Anonim 2012).

Özel gereksinimi olan çocukların eğitim ve gelişimlerini engelleyecek faktörlerin etkilerini azaltacak en iyi ve uygun uygulama okul öncesi yıllarda sağlanan uygulamalardır. (Miller vd., 1993). Okul öncesi dönemde özel eğitime ihtiyacı olan çocuk, okul öncesi eğitim ortamında, gelişim alanları ile ilgili pek çok beceriyi yaşatları ile katılacağı oyun ortamlarında, eğitsel uygulamalar ve diğer etkinliklerde gözleyerek öğrenme, onları taklit ederek geliştirme fırsatı bulacaktır. Özel gereksinimli bireyler yaşamlarının her döneminde normal eğitim ortamlarına dahil edilebilirler, ancak gelişimin kritik yılları olarak adlandırılan okul öncesi eğitim yıllarında özel gereksinimli çocuklarla normal gelişim gösteren çocukların kaynaştırma yoluyla eğitim almaları sonraki yıllarda topluma uyumunu kolaylaştırması için gerekli olan temel iletişim becerilerini kazanması, onların gelişimlerini hızlandırarak gerek bir topluluk hayatı yaşamalarına yol açacak ve dolayısıyla ileride her iki grubun bütünleşmesine neden olabilecektir (Metin, 1992, 1997a; Yavuz, 2005). Turnbull ve arkadaşları (1981) entegrasyon programında normal çocukların özürli çocuklara sınırlı olan beceri ve yeteneklerini geliştirmede takviye edici etmen olarak etki yaptıklarını belirtmişlerdir. Yetersizliği olmayan çocuklar da kendilerinden farklı özelliklere sahip yaşatlarını yakından tanıma ve engeli olan bireylere karşı olumlu tutum ve tavırlar geliştirebilme şansına sahip olmaktadır (Akt. Özdemir, 2010). Kaynaştırma ortamında eğitim alan özel gereksinimli çocukların gelişim testlerinden aldıkları puanların, özel eğitim sınıflarında eğitim alan özel gereksinimli çocukların puanlarından daha yüksek olduğu ve beceri gerektiren çalışmalarda daha iyi performans gösterdikleri görülmüştür. Kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü sınıflarda hem normal hem de özel gereksinimli çocuklar birbirlerine karşı daha olumlu tutumlar geliştirmekte, özel gereksinimli çocuklarla etkileşime giren normal çocuklar özel gereksinimli çocukların gereksinimleri konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmektedirler. Ayrıca kaynaştırma ortamındaki özel gereksinimli çocuğun dil gelişimi artmakta ve beceri gelişimi hızlanmaktadır (Ersoy ve Avcı, 2000; Metin, 1992).

Gelişimin hızlı olduğu ve kritik yıllar olarak bilinen okul öncesi eğitim normal çocuklar için olduğu kadar özel gereksinimli çocuklar içinde önemli bir eğitimidir. Bu yıllarda verilecek eğitim hizmetlerinin kalitesi özel gereksinimli çocuğun gelişimini önemli oranda etkileyecektir. Bu nedenle özel gereksinimli

çocukların kaynaştırılmasında önemli bir yere sahip olan okul öncesi yıllarda yapılan kaynaştırmaya ilişkin çalışmaların incelenmesi, bu alandaki gelişmeleri ortaya koyması açısından önemlidir. Bu alanda yapılan çalışmalar okul öncesi dönemde kaynaştırma uygulamalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi için bu alana ışık tutacak, uygulayıcılara önemli katkı sağlayacaktır. Bu noktadan hareketle araştırmada, Türkiye’de 1992-2013 yılları arasında okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin yapılmış çalışmaların tematik dağılımlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın öğretmenlere, ailelere ve araştırmacılara yararlı ve yardımcı olacağı düşünülmektedir.

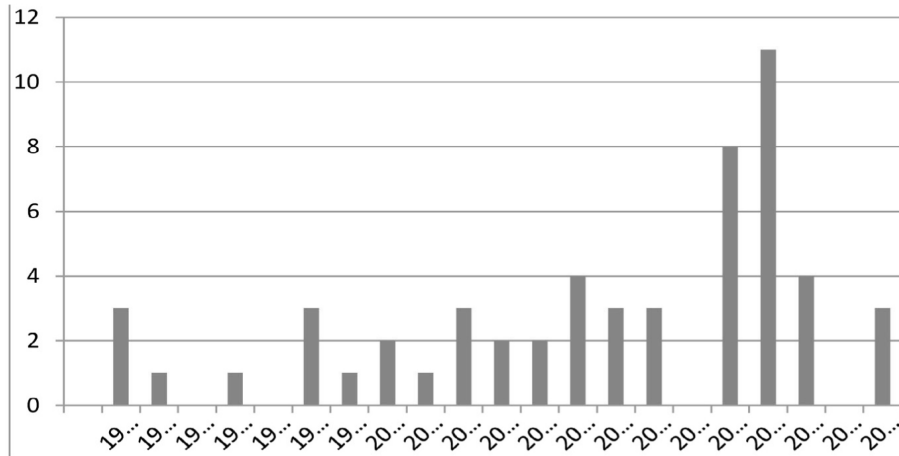
YÖNTEM

Bu araştırma; Türkiye’de okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmaların tematik dağılımlarını ortaya koyduğundan betimsel nitelikte olup, tarama modeli tipindedir (Büyüköztürk vd., 2009). Türkiye’de 1992-2013 yılları arasında okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmalarla ilgili bir derleme olan çalışmada araştırma makaleleri, derleme makaleler, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları kapsamında yayınlanmış ve yayınlanmamış eserlere ulaşılamaya çalışılmıştır. Okul öncesi dönemde kaynaştırma modelini tanıtan derleme (genel) yazılar ve araştırmalar olmak üzere toplam 54 Türkçe yayına ulaşılmıştır. Bu yayınlar başta ulusal özel eğitim kongreleri olmak üzere, çeşitli kongrelerde bildiri, çeşitli eğitim dergilerinde (Özel Eğitim Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Dergisi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kastamonu Eğitim Dergisi gibi akademik dergiler) makale olarak sunulmuş, iki makale ise kitap bölümü olarak yayınlanmıştır.

Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak epistemolojik doküman analizi kullanılmıştır (Büyüköztürk vd. 2009). Doküman analizinin birinci aşamasını oluşturan dokümanlara ulaşmada; belirlenen örneklem grubunda yer alan tezler YÖK Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı’ndan temin edilmiştir. Belirlenen tezler, YÖK Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı’nın web sitesinden pdf formatında bilgisayar ortamına kodlanarak aktarılmıştır. Makale ve derleme çalışmaları ile kitap bölümleri ise dergi, kitap ya da yazarlara ulaşılarak elde edilmiştir. İkinci aşamada ise çalışmalar yıllara ve temalarına göre ayrılarak çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinin son aşamasını ise bulguların yorumlanması aşaması oluşturmuştur. Bu aşamada veriler çözümlenmiş ve bulgular arasındaki ilişkiler açıklanmış, neden-sonuç ilişkileri kurularak bulgulardan bir takım sonuçlar çıkarılmış ve elde edilen sonuçların önemine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Türkiye’de okul öncesinde kaynaştırma ile ilgili 1992-2013 yılları arasında yapılmış olan 54Türkçe yayınının yer aldığı bu çalışmada belirtilen yıllarda ve kategoride yapılmış, ancak kayıtlarda saptanamadığı için yer verilmeyen çalışmaların bulunması olası olmakla birlikte, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun bu çalışmada yer aldığı söylenebilir.

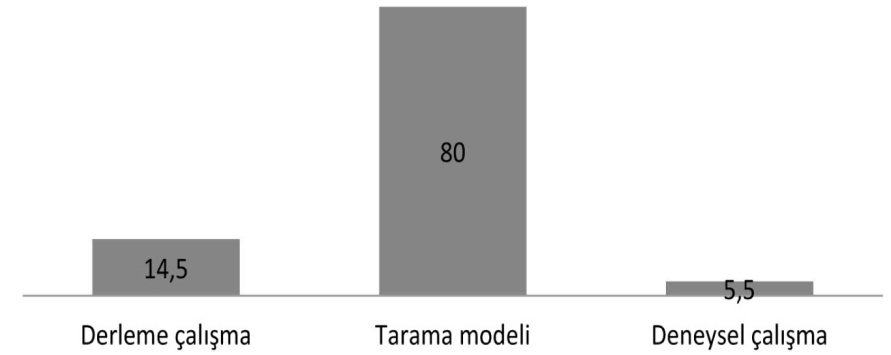
BULGULAR VE YORUM

Bu araştırma, Türkiye’de okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmaların tematik dağılımlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Okul öncesi dönemde kaynaştırma konusunda 1992-2013 yılları arasında yapılan Türkçe çalışmalar okul öncesinde; a) kaynaştırma hakkında genel bilgilerin yer aldığı çalışmalar, b) kaynaştırmaya ilişkin öğretmen görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar, c) kaynaştırmaya ilişkin anne baba görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar ve d) kaynaştırma uygulamalarına katılan çocuklara ilişkin görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar olarak dört grupta toplanmıştır. Araştırmada yer alan beş çalışma (Karamanlı, 1998; Diken, 2006; Çulhaoğlu-İmrak, 2009; Sarı vd., 2009; Orhan, 2010) birden fazla grupta incelenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların yıllara göre dağılımı Şekil 1’de verilmiştir

Şekil 1. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 1 incelendiğinde okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin 1992 yılında yapılan çalışmalardan ikisi derleme, biri yüksek lisan tez çalışması ve biri araştırma makalesi olmak üzere dört çalışma yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda yayın sayısı azalmış, 2005-2013 yılları arasında okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin yapılan çalışmalarda bir artış olduğu görülmüştür. Bu yıllar arasında toplam 32 çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların 2’si derleme, 13’ü araştırma makalesi, 15’i yüksek lisans ve 1 doktora tez çalışmasıdır. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalarda kullanılan yöntemlerin dağılımı Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalarda kullanılan yöntemlerin dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde yapılan çalışmaların % 14,5’i derleme çalışması % 80’ni tarama modelinde ve % 5,5’inin de deneysel çalışma olduğu belirlenmiştir.

Okul öncesinde kaynaştırma hakkında genel bilgilerin yer aldığı çalışmalar derleme çalışmalar olup altısı çeşitli dergilerde, ikisi de kitap bölümü olarak yayınlanmıştır. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin genel bilgilerin yer aldığı çalışmalara ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin genel bilgilerin verildiği çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
1992	Metin, N	Okul öncesi dönemde özürü çocuklar için kaynaştırma programları	Derleme Çalışması
1992	Ömeroğlu, E.	Okul öncesi işitme engelli çocukların kaynaştırılmasında yaratıcı drama eğitiminin kullanılması	Derleme Çalışması
1993	Uğurlu, H.	Okul öncesi eğitimde entegrasyon.	Derleme Çalışması
1997	Metin, N.	Okul öncesi dönemde entegrasyon ve entegrasyonun başarısını etkileyen faktörler.	Derleme Çalışması
1997	Baydık, B.	Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Okul öncesi Kurumların Kaynaştırmadaki Önemi	Derleme Çalışması
2002	Avcı, N. ve Ersoy, Ö	Okul öncesi dönemde entegrasyonun önemi ve uygulamalarda dikkat edilecek noktalar.	Derleme Çalışması
2005	Ersoy, Ö.	Erken çocukluk döneminde kaynaştırma	Derleme Çalışması
2009	Ceylan, R. ve Aral, N.	Kaynaştırma Eğitimi	Derleme Çalışması

Tablo 1 incelendiğinde bu grupta yer alan çalışmaların çoğunluğunun kaynaştırmaya ilişkin ilk çalışmalar olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin genel bilgi vermeyi amaçlayan derleme

çalışmalarında kaynaştırmanın önemi, amacı, kaynaştırma uygulamalarının normal gelişim gösteren ve özel gereksinimli çocuklara sağladığı yararlar ve iyi bir kaynaştırma uygulamalarının nasıl olması gerektiği üzerine bilgi vermeyi amaçladığı görülmüştür (Metin, 1992; Uğurlu, 1993; Metin, 1997a; Baydık, 1997; Avcı ve Ersoy, 2002; Ersoy 2005; Ceylan ve Aral, 2009). Ersoy (2005) yaptığı çalışmada öğretmenlerin uygun eğitsel düzenlemeler yapabilmeleri için çocuğu tanımaya yönelik sahip olmaları gereken bilgilerin neler olduğunu ortaya koymuş, Ömeroğlu (1992) ise işitme engelli çocuklar için üzerinde durulması gereken önemli konunun iletişim becerilerinin kazandırılması olduğunu ve işitme engelli çocukların normal sınıflarda akranları ile bu beceriyi kazanabileceklerini ve bunun içinde dramının önemli bir araç olduğunu vurguladığı çalışmasında öğretmenlerin kullanabilecekleri yaratıcı drama etkinliklerini ve örneklerini sunmuştur.

Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar incelendiğinde okul öncesinde kaynaştırma konusunda yapılan ve ulaşılabilen çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde en fazla yayının bu alanda yapılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerle ilgili yapılan çalışmalar; öğretmen görüşleri, öğretmen tutumları ve öğretmen bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar olarak üç alt başlık olarak sunulmuştur. Öğretmen adayları ile ilgili yapılan 6 çalışma öğretmen görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar ile birlikte değerlendirilmiştir. Okul öncesinde kaynaştırmaya ve engelli çocuklara ilişkin öğretmen görüşlerine ilişkin çalışmalar Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen görüşlerine ile ilgili çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
1995	Güven, Y. ve Önder, A.	Okul öncesi eğitim kurumlarındaki yönetici ve öğretmenlerin özel eğitim gerektiren çocukların kaynaştırılmaları hakkındaki görüşleri	Tarama modeli - Okul öncesi öğretmen ve yönetici
2000	Temel, F.	Okul öncesi eğitimcilerinin engellilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri.	Tarama Modeli -118 anaokulu öğretmeni. - Anket Formu
2003	Artan, İ. ve Uyanık-Balat, G.	Okul öncesi eğitimcilerinin entegrasyona ilişkin bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi	Tarama Modeli - 87 okul öncesi öğretmeni - Anket Formu. Nitel Araştırma (Yüksek lisans tezi)
2004	Varlıer, G.	Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri.	- 30 okul öncesi eğitim öğretmeni - Yarı yapılandırılmış görüşme.

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2005	Yavuz, C.	Okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 45 okul öncesi öğretmeni - Öğretmenlerin Kaynaştırma Becerilerine Sahip Olma ve Gerçekleştirme Durumlarını Belirleme Formu ve Kaynaştırmaya İlişkin Tutumlar Ölçeği.
2006	Diken, G	Öğretmen adaylarının yeterliği ve zihin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri.	Tarama Modeli - 145 öğretmen adayı (zihin engelliler, sınıf ve okul öncesi öğretmenliği) - Öğretmen Yeterlik Ölçeği - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2006	Okyay, Ö.	Sınıfta engelli çocuk bulunan ve bulunmayan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik görüşlerinin karşılaştırılması.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) -320 okul öncesi öğretmeni - Okul öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Görüşler Formu - Okul Öncesi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Bakış Açılı Formu
2007	Odluyurt, S.	Okul öncesi dönemde gelişimsel yetersizlik gösteren çocuklar için gerekli kaynaştırmaya hazırlık becerilerinin ve bu becerilerden bazılarının etkinliklerine gömülen eşzamanlı ipucuyla öğretiminin etkilerinin belirlenmesi	Tarama Modeli (Doktora tezi) - 36-72 aylık 3 Down Sendromlu çocuk - Toplu Yoklama Oturumları, Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Oturumları, Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Günlük Yoklama Oturumları, İzleme Oturumları, Ön Uyarı Belirleme, Eşzamanlı İpucuyla Öğretim Oturumları Uygulama Güvenilirliği, Yoklama Oturumları Uygulama Güvenilirliği, Sosyal Geçerlik Veri Toplama Formları
2009	Altun, T. ve Gülben, A.	Okul öncesinde özel gereksinim duyan çocukların eğitimindeki uygulamalar ve karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi.	Tarama Modeli - 10 okul öncesi öğretmen - Yarı- yapılandırılmış gözlem formu
2009	Balaban M., Yılmaz Ö. ve Yıldızbas F.	Okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi.	Tarama modeli - 45 okul öncesi öğretmeni - Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Tutumlar Ölçeği - Anket Formu

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2009	Gök, G.	Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri.	Nitel Araştırma (Yarı yapılandırılmış görüşme) (Yüksek lisans tezi) - 10 okul öncesi öğretmeni - Yarı-yapılandırılmış görüşme
2010	Bozarlan-Malkoç, B.	Eskişehir ilindeki Özel Anaokullarında çalışan eğitimcilerin okul öncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili görüşleri	Tarama Modeli (Yüksek lisan tezi) - 26 okul öncesi öğretmeni - Yarı-yapılandırılmış görüşme formu
2010	Kayılı, G., Koçyiğit, S., Doğru, S.Y. ve Çiftçi, S	Kaynaştırma eğitimi dersinin okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerine etkisi.	Tarama Modeli - 167 okul öncesi öğretmen adayı - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2010	Orhan, M.	Okul öncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tez) - 57 okul öncesi öğretmeni - 320 normal gelişim gösteren çocuk - 64 kaynaştırma öğrencisi - Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçekleri, Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2010	Şahbaz, Ü., ve Kalay, G.	Okul öncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi	Tarama Modeli - 265 okul öncesi öğretmen adayı - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2010	Özdemir, H	Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 62 okul öncesi öğretmeni - Okul Öncesi Dönemde Entegrasyona (kaynaştırmaya) Karşı Tutum Ölçeği
2011	Dağlar, G.	Okul öncesi öğretmenlerinin ve okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 41 okul öncesi öğretmeni ve 241 okul öncesi öğretmen adayı - Kaynaştırma Hakkında Düşüncelerim Ölçeği/KHDÖ
2011	Kılıç, A.F.	Okul öncesi öğretmenlerinin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin değişimindeki etkililiği.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 60 okul öncesi öğretmeni - Kaynaştırma Hakkında Düşüncelerim/KHD Ölçeği

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2011	Özyadın, L. ve Çolak, A.	Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi hizmet içi eğitim programına ilişkin görüşleri	Deneysel Çalışma - 40 okul öncesi öğretmeni - 5 gün 30 saat "Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimi" - Görüşme soru formu.

Tablo 2’de okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde özellikle bu alanda yapılan ilk çalışmalarda (Güven ve Önder, 1995; Temel, 2000) öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin olumlu olmadığı söylenebilir. Orhan’da (2010) öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin olumsuz görüşe sahip olmalarında özel gereksinimli çocukların dışsallaştırılmış problem davranışlarının etkili olduğunu belirtmiştir. Diğer çalışmalarda öğretmenler; kaynaştırmanın uyum sorununa neden olacağını, eğitimi aksatabileceğini, entegrasyonda özürlü çocuğun duygusal açıdan örselenebileceğini, normal çocukların ise özürlü çocukları taklit edebileceğini ve olumsuz davranışlarından ekilebileceğini vurgulamışlardır (Artan ve Uyanık-Balat, 2003). Okyay (2006) öğretmenlerin sınıflarında engelli çocuk bulunma, özel eğitim ile ilgili ders alma, lisans ve ön lisans mezunu olma, destek hizmet alma, çocuk sahibi olma, sınıf mevcudunun 11-17 olması gibi durumlarda daha olumlu görüş belirttiklerini ortaya koymuştur. Okul öncesi öğretmenleri (Artan ve Uyanık-Balat, 2003, Varlier, 2004; Altun ve Gülben, 2009; Gök, 2009) ve özel anaokullarında çalışan (Bozarlan-Malkoç, 2010) öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kaynaştırma ve özel gereksinimli çocuklara ilişkin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Yavuz (2005) ise yaptığı çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında kendilerini kısmen yeterli hissettiklerini ve bu uygulamaları kısmen gerçekleştirdiklerini, özel gereksinimli çocuklara rehberlik konusunda kendilerini yeterli görürken, eğitim ortamı ve materyal hazırlama konusunda yetersiz gördüklerini, etkinlik olarak fen ve doğa etkinliklerinde yeterli görürken matematik etkinliklerinde yetersiz gördüklerini ortaya koymuştur. Öğretmen ve öğretmen adayları ile ilgili üç çalışma yapılmıştır. Dağlar (2011) öğretmen ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını belirtmiştir. Kayılı ve arkadaşları (2010) kaynaştırma eğitimi dersinin öğretmen adaylarının görüşlerini etkilemediği ve öğretmen adaylarının kaynaştırmanın öğretmen açısından oldukça güç ve yorucu olduğunu düşündüklerini, Diken (2006) ise öğretmen adaylarının zihinsel engelli çocuklara ilişkin olumsuz görüşe sahip olduklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin kaynaştırmaya ve özel gereksinimi olan çocuklara ilişkin görüşlerini bazı demografik özelliklere (yaş, cinsiyet, mesleki kıdem gibi) göre inceleyen çalışmalarda ise bu demografik özelliklerin öğretmenlerin görüşlerini etkilemediği görülmüş (Şahbaz ve Kalay, 2010; Özdemir, 2010; Okyay, 2006). Özdemir (2010) ise öğretmenlerin

yaş ve mesleki deneyimleri arttıkça kaynaştırmaya ilişkin olumlu tutumlarının azaldığını belirtmiştir. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmenlerin olumlu görüş bildirildikleri çalışmalarda (Varlıer, 2004; Okyay, 2006; Gök, 2009; Kılıç, 2011) kaynaştırmanın gerekli ve çocuklar için yararlı olduğu vurgulanmıştır. Öğretmen görüşlerini inceleyen tek deneysel çalışmada okul öncesi öğretmenlere verilen “Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimi” hizmet içi eğitim çalışmasına katılan öğretmenler kaynaştırmaya ilişkin eksiklikleri olduğunu ve giderebilmek için eğitime katıldıklarını belirtmişler ve eğitimin içeriğinin uygulamada yaşadıkları sorunlara yönelik olarak düzenlenmesinin daha yararlı olacağını belirtmişler ve özel eğitim danışmanlığı, sınıfta yardımcı bir öğretmen ve kaynak oda desteğine ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları ile ilgili görüşlerini almayı amaçlayan çalışmalarda ise öğretmenlerin çoğunluğunun kaynaştırma uygulamalarında ailelerden ve okul yönetiminden destek görmediklerini ve sınıf mevcutlarının çok kalabalık olduğunu, sorunları kendi çabaları ile çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (Özaydın ve Çolak, 2011). Balaban ve arkadaşları da (2009) öğretmenlerin aile ve çevrenin çocuğun sorununu kabullenmemesi, ailenin gereken çabayı göstermemesi, sınıf ortamının yetersiz olması, özel gereksinimli çocuğun sınıfa uyum sağlayamaması, iletişim kuramaması ve etkinliklerde zorlanması, özel eğitim kurumları ile işbirliğinin yetersiz olması, öğretmenlerin bilgi ve deneyim eksikliklerinin olması ve gerekli desteği alamamak gibi sorunları olduğunu ortaya koymuşlardır. Odluyurt (2007) okul öncesi dönemde kaynaştırma ortamına yerleştirilecek gelişimsel yetersizlik gösteren çocukların sahip olmaları beklenen kaynaştırmaya hazırlık becerilerini öğretmen görüşleri ve alanyazınında elde ettikleri bulguları birleştirerek birinci derecede öncelikli ve ikinci derecede öncelikli kaynaştırmaya hazırlık becerilerini ortaya koymuştur. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin yöneticilerle ilgili yapılan tek çalışmada yöneticilerinde kaynaştırmaya karşı olumsuz görüşe sahip olduğu görülmüştür (Güven ve Önder, 1995). Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen tutumları ile ilgili çalışmalar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen tutumları ile ilgili çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2000	Özbaba, N.	Okul öncesi eğitimcilerin ve ailelerin özel eğitim muhtaç çocuklar ile normal çocukların kaynaştırmasına karşı tutumları.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 32 okul öncesi öğretmen, 40 özürü, 260 normal çocuğun anne babası - Okul öncesi dönemde kaynaştırmaya karşı tutum ölçeği
2001	Sargın, N.	Anasınıfında bulunan zihinsel engelli çocuklara yönelik öğretmen tutumlarına ilişkin bir çalışma	Tarama Modeli - Okul öncesi öğretmeni - Zihinsel Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği
2002	Sünbül, A.M., ve Sargın, N.	Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen tutumlarının (çeşitli değişkenler açısından) incelenmesi	Tarama Modeli - 110 anasınıfı öğretmeni - Entegrasyona karşı tutum ölçeği
2003	Üstün, A. ve Yılan, G.	Okul öncesi öğretmenlerinin, zihin engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin sahip oldukları tutumlar	Tarama Modeli - 26 okul öncesi öğretmeni - Öğretmen Tutum Ölçeği - Kişisel Bilgi Formu
2009	Çulhaoğlu- İmrak, H..	Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 89 öğretmeni, - 281 ebeveyn - 72 normal gelişim gösteren çocuk, 4 özel gereksinimli çocuk - Okul öncesi Dönemde Entegrasyona (kaynaştırmaya) Karşı Tutum Ölçeği - Yapılandırılmamış gözlem formu
2009	Sarı, H., Çeliköz, N. ve Seçer, Z	Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin tutumları ve öz yeterlik üzerine bir analiz	Tarama Modeli - Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adayı - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği - Öğretmen Öz-yeterlik Algısı Ölçeği
2010a	Seçer,Z., Çeliköz, N., Sarı, H., Çetin, S. Büyüktaşkapu,S	Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları (Konya ili örneği).	Tarama Modeli - 269 okul öncesi öğretmeni - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2010	Zağlı, Ü.	Sakarya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerin zihinsel engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin tutumlarının incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi). - 106 okul öncesi öğretmeni - Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeği

Tablo 3'e göre öğretmen tutumları ile ilgili yapılan dokuz çalışmanın üçünün zihinsel engelli çocuklara ilişkin öğretmen tutumlarının incelendiği çalışmalar olduğu görülmektedir. Sınıflarında zihinsel engelli çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya ve zihinsel engelli çocuklara karşı tutumlarının olumsuz olduğu görülmüştür (Sargın, 2001; Üstün ve Yılan, 2003; Zağlı, 2010). Sargın'ın (2001) yaptığı çalışmada öğretmenler zihinsel engelli grubu çalışılması en zor grup olarak gördüklerini belirtmiştir. Zağlı (2010) ise öğretmenlerin zihinsel engelli çocuklar ve kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının yaş, mesleki kıdem, çocuk sahibi olma durumu, bitirdiği okul türü, özel eğitime ilişkin dersi, kursu, seminere katılma ve destek eğitim alma durumuna göre farklılık gösterdiğini ve öğretmenlerin zihinsel engelli çocuklara yönelik genel tutumlarının artması ile kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının da arttığını ortaya koymuştur. Özbaba (2000) öğretmenlerin özel eğitim gerektiren çocuklara ve kaynaştırmaya ilişkin yeterli bilgiye sahip olmalarının kaynaştırmaya olan tutumlarını olumlu etkilediğini ve öğretmenlerin bazı demografik özelliklerinin (cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, özel eğitim almış olma, sınıftaki çocuk sayısı gibi) kaynaştırmaya ilişkin tutumlarını etkilemediğini belirtmiş, Seçer ve arkadaşları (2010a), Sümbül ve Sargın (2002) ve Çulhaoğlu-İmrak (2009) ise bu demografik özelliklerin öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarını etkilediğini ortaya koymuşlardır. Ayrıca Sümbül ve Sargın (2002) öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının genel olarak olumlu olduğunu ancak özür türleri ağırlaştıkça öğretmen tutumlarının da farklılaştığını belirtmiştir. Sarı ve arkadaşlarına (2009) göre okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının kararsız olmakla birlikte daha çok olumsuz görüşü yansıttıkları ve okul öncesi öğretmen adaylarının okul öncesi öğretmenlere göre daha olumsuz tutuma sahip olduklarını vurgulamışlardır. Sınıftaki çocukların gereksinimlerinin karşılanması, sınıfta karşılıklı iletişimlerin kurulması ve sürdürülmesi, özel gereksinimli çocukların sınıfa, okula, hatta topluma sosyal kabulü büyük ölçüde öğretmene bağlıdır (Kırcaali ve Batu, 2006). Wilbrant ve arkadaşları (2008) öğretmenlerin, kaynaştırma yapmaya istekli ve özel gereksinimli öğrenciyi kabul edici bir tutum içinde olmalarının kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde yürütülmesi açısından büyük önem taşıdığını vurgulamışlardır. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar Tablo 4 verilmiştir.

Tablo 4. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin öğretmen bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
1998	Karamanlı, D.	Okul öncesi dönemde entegrasyon sınıflarında bulunan 5-6 yaş grubundaki normal çocukların ve sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların sosyal uyum davranışları hakkındaki algılamalarının incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 140 normal gelişim gösteren çocuk, 13 zihinsel engelli çocuk ve 20 öğretmen.
2005	Kaya, İ.	Anasınıfı öğretmenlerinin kaynaştırma (entegrasyon) eğitimi uygulamalarında yeterlilik düzeylerinin değerlendirilmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 20 anasınıfı öğretmeni - Görüşme
2006	Diken, G.	Öğretmen adaylarının yeterliği ve zihin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri	Tarama Modeli - 145 öğretmen adayı (zihin engelliler, sınıf ve okul öncesi öğretmenliği) - Öğretmen Yeterlik Ölçeği, - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2009	Sarı, H., Çeliköz, N. ve Seçer, Z.	Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin tutumları ve öz yeterlik üzerine bir analiz	Tarama Modeli - Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adayı - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği - Öğretmen Öz-yeterlik Algısı Ölçeği
2010	Özmen, E.	İzmir ilinde kaynaştırma öğrencileri ile çalışan okul öncesi öğretmenlerinin empatik eğilimleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi.	Taramam Modeli (Yüksek lisans tezi)
2011	Dikici-Sığırtmaç, A., Hoş, G. ve Abbak, B.S.	Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik kullandıkları çözüm yolları ve önerileri	Nitel Araştırma (Yarı yapılandırılmış görüşme) - 15 okul öncesi öğretmeni - Yarı- yapılandırılmış görüşme tekniği
2013	Özen, A., Ergenekon, Y., Kürkcüoğlu, B.Ü., ve Genç, D.	Kaynaştırma öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında yaptıkları öğretim uygulamalarının belirlenmesi.	Nitel Araştırma (Yarı yapılandırılmış görüşme) - 10 okul öncesi öğretmeni - Yarı-yapılandırılmış görüşme

Tablo 4'e göre Karamanlı (1998) öğretmenlerin zihinsel engelli çocukların sosyal uyum davranışları hakkındaki "başladığı oyunu/etkinliği bitirme" ve "kendi istekleri için ısrar etme" gibi davranışları hakkında görüşlerinin olumsuz olduğu, paylaşma ve yardımlaşma davranışları hakkında ise olumlu

düşündüklerini saptamıştır. Öğretmen/öğretmen adaylarının yeterliği/öz yeterliği ile ilgili yapılan üç çalışmada Kaya (2005) okul öncesi öğretmenlerinin özel eğitim gerektiren çocukların özellikleri ve gelişimlerini bilmelerine rağmen çocukların gereksinim duyduklarında ihtiyaçlarını kısmen karşılayabildiklerini, normal gelişim gösteren çocuklarla özel gereksinimli çocuklar arasında iletişimi başlatmada kendilerini yeterli görmediklerini, kaynaştırma eğitimine ilişkin yasal düzenlemeler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve aileler ile işbirliği yapabilirken uzmanlarla beklendik düzeyde işbirliği yapamadıklarını belirtmiştir. Sarı ve arkadaşları (2009) öğretmen ve öğretmen adaylarının öz yeterliğinin karşılatıldığı çalışmada öğretmenlerin öz yeterliğinin öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu ve öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin tutumları ile öz yeterlik arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu, Diken (2006) öğretmen adaylarının zihinsel engelli çocuklarla çalışmada kendilerini yeterli hissettiklerini belirtmiştir.

Okul öncesi öğretmenler ile yapılan diğer üç çalışma kaynaştırmaya ilişkin farklı konuları içermektedir. Özmen (2010) sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan ve olmayan öğretmenlerin empatik becerileri ve tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Dikici-Sığırtmaç (2011) Türkiye’de okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik öğretmenlerin kullandıkları çözüm yolları ve çözüm önerilerine ilişkin çalışmada öğretmenlerin kullandıkları çözüm yolları ve önerilerini içeren iki kategori ve yedi tema ortaya koymuştur. Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerinin öğretimi sunarken amaçları oyunun, rutinlerin ve geçişlerin kullanıldığı doğal öğretim fırsatlarının içine yerleştirerek gerçekleştirdiklerini; ancak, bu uygulamaların özel gereksinimli öğrencileriyle işe yarayabilmesi için daha sistematik uygulamalara yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Özen vd., 2013). Kaynaştırma uygulamalarının etkililiği için işbirliği içinde çalışılacak ekibin en önemli öğelerinden birisi öğretmenlerdir. Okullarda sadece sınıf öğretmenleri değil, tüm branş öğretmenleri de eğitimin bir parçasıdır. Her bir öğretmenin alanıyla ilgili sahip olduğu bilgi, beceri ve yeterlilikler işbirliği içinde çalıştıklarında kaynaştırma öğrencisinin başarısını etkileyecek en önemli faktörler arasında yer almaktadır (Turnbull vd., 2002). Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin anne baba görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin anne baba görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
1997	Metin, N.	Anaokuluna devam eden 4-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının normal ve özürlü çocukların kaynaştırdığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - Anne babalar - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2000	Özbaba, N.	Okul öncesi eğitimcilerin ve ailelerin özel eğitim muhtaç çocuklar ile normal çocukların kaynaştırmasına karşı tutumları	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 32 okul öncesi öğretmen, 40 özürlü, 260 normal çocuğun anne babası - Okul öncesi dönemde kaynaştırmaya karşı tutum ölçeği
2004	Ceylan, R.	Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların annelerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi	Tarama Modeli (Doktora tezi) - 126 anne - Beck Depresyon ölçeği - Beck Umutsuzluk Ölçeği - Genel Bilgi Formu”
2005	Konuk, R.	Anaokulu ve anasınıfına devam eden normal ve entegre eğitimi alan çocukların ebeveynlerinin okul öncesi eğitim kurumu seçimlerini etkileyen etmenler	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 62 engelli, 132 normal gelişim gösteren çocuk - Araştırma Anketi
2009	Çulhaoğlu-İmrak, H.	Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 89 okul öncesi öğretmeni, 281 ebeveyn, 4 özel gereksinimli, 72 normal gelişim gösteren çocuk. - Okul öncesi Dönemde Kaynaştırmaya Karşı Tutum Ölçeği - Yapılandırılmamış gözlem
2013	Tuş, Ö. ve Çifci- Tekinarslan, İ	Okul öncesi kaynaştırma eğitimine devam eden özel gereksinimli çocukların karşılaştıkları güçlüklerin annelerin görüşlerine göre belirlenmesi.	Nitel Araştırma (Yarı yapılandırılmış görüşme) - 9 anne - Yarı-yapılandırılmış görüşme formu.

Tablo 5’e göre kaynaştırmaya ilişkin anne baba görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ile ilgili çalışmalara bakıldığında ilk çalışmada anne babalarının düşüncelerini incelemiştir. Araştırma sonunda annelerin çoğunluğunun çocuklarının

sınıfta işitme engelli çocukların bulunmasını, babalar ise fiziksel engelli çocuğun bulunmasının uygun olacağını, eğitim programının aksayacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte engelli çocukların belli faaliyetlerde normal çocuklarla birlikte olmaları gerektiği şeklinde görüş bildirdikleri de ortaya konmuştur (Metin, 1997b). Anne babaların kaynaştırmaya ilişkin tutumlarını inceleyene üç çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan ilkinde Özbaba (2000) normal çocuğa sahip ailelerin başlangıçta kaynaştırmaya karşı olumsuz tutum sergilediklerini, uzun süreli kaynaştırma programı sonrasında tutumlarının olumlu yönde değiştiğini, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ise kaynaştırmaya olumlu baktığını ancak tutumlarının özür türüne göre değiştiğini, işitme ve konuşma özüllü çocukların ailelerinin olumlu tutum, zihinsel, ortopedik ve görme özüllü çocukların ailelerinin ise olumsuz tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Çulhaoğlu-İmrak (2009) yaptığı çalışma sonucunda ebeveynlerin tutumları ile özel gereksinimli çocuk sahibi olma, kaynaştırma eğitimi sakıncalı bulma, aylık gelir, öğrenim durumu ve kaynaştırma eğitimine alınmasını tercih ettikleri özür grupları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ceylan'ın (2004) entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların annelerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerini incelediği çalışmaya göre çocukları entegre eğitime katılmayan annelerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin, çocuğu entegre eğitime katılan annelerin depresyon ve umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuğun cinsiyetine, çocuğun engel nedenine, eşin öğrenim durumuna, ailede başka engelli birey olma durumuna, çocuğa yeterli zaman ayırma durumuna, çocuğun engelini öğrenme şekline göre çocuğu entegre eğitime katılmayan annelerin depresyon düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocuğu entegre eğitime katılmayan annelerin çocuğun engel nedenine, eşin öğrenim durumuna, ailede başka engelli olma durumuna göre umutsuzluk düzeylerinde anlamlı fark olduğu belirlenmiştir (Ceylan, 2004). Konuk (2005) kaynaştırma programlarının uygulandığı anaokulu ve anasınıflarındaki çocukların ailelerinin okul öncesi eğitim kurumu seçimini etkileyen etmenleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada ailelerin görüşleri arasında açık hava oyun alanlarına göre kurum seçiminde bir farklılık olmadığı, engelli çocuğa sahip ailelerin, normal çocuğa sahip ailelere göre, okul öncesi eğitim kurumu seçiminde daha çok dikkat ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Tuş ve Çifci-Tekinarslan (2013) özel gereksinimli çocukların okul öncesi kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları güçlüklerin anne görüşlerine dayalı olarak belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada anneler özel gereksinimli çocukları okul öncesi kaynaştırma eğitimine devam ederlerken en fazla olumlu yaklaşımı öğretmenlerden, olumsuz yaklaşımları ise okul yönetiminden gördüklerini belirtmişlerdir. Okul öncesinde kaynaştırmaya uygulamalarına katılan çocuklara ilişkin görüş, tutumlar, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Okul öncesinde kaynaştırmaya uygulamalarına katılan çocuklara ilişkin görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ve diğer çalışmalar

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
1992	Bilir, Ş., ve Bal, S.	Anaokuluna devam eden 5-7 yaş grubundaki ileri derecede işitme özüllü çocukların entegrasyon ortamındaki oyun ve iletişim davranışlarının incelenmesi.	Tarama Modeli - 8 işitme engelli çocuk
1998	Karamanlı, D.	Okul öncesi dönemde entegrasyon sınıflarında bulunan 5-6 yaş grubundaki normal çocukların ve sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların sosyal uyum davranışları hakkında algılamalarının incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 140 normal gelişim gösteren çocuk, 13 zihinsel engelli çocuk ve 20 öğretmen - Anket formu
2007	Sever, F.D.	Kaynaştırmaya yönelik öğretmen destek programının okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim düzeylerine etkilerinin incelenmesi	Deneysel Çalışma (Yüksek lisans tezi) - 12 özel gereksinimi, 240 normal gelişim gösteren çocuk - Kaynaştırmaya Yönelik Öğretmen Destek Programı - Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi
2007	Çulhaoğlu-İmrak, H.	Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 89 okul öncesi öğretmeni, 281 ebeveyn, 4 özel gereksinimli, 72 normal gelişim gösteren çocuk. - Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırmaya Karşı Tutum Ölçeği - Yapılandırılmamış gözlem
2007	Öztürk, T.	Anasınıflarına devam eden normal çocukların bilgilendirilmesinin zihinsel engelli yaşlılarına yönelik tutumlarına etkisi.	Deneysel Çalışma (Yüksek lisans tezi) - 36 deney, 36 kontrol grubu çocuk - Bilgilendirme eğitim programı

Yıl	Araştırmacı	Çalışmanın adı	Yöntemi
2009	Orhan, M.	Okul öncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi.	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 57 okul öncesi öğretmeni - 320 normal gelişim gösteren, 64 kaynaştırma öğrencisi - Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçekleri - Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği
2010b	Seçer, Z., Sarı, H. ve Çetin, Ş.	Okul öncesi dönemdeki çocukların bedensel engelli akranları ile birlikte eğitim almalarına ilişkin görüşleri	Nitel Araştırma (Yarı-yapılandırılmış görüşme) - 30 anaokulu öğrencisi - Yarı-yapılandırılmış görüşme
2010	Yoşumaz, K.	Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden (60-72 ay) zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların problem davranışlarının çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması	Tarama Modeli (Yüksek lisans tezi) - 128 çocuk (64 zihinsel engelli, 64 normal gelişim gösteren çocuk)
2013	Duman, G. ve Koçak, N.	Anaokulu kaynaştırma sınıfında yer alan özel gereksinimli bir çocuğun sosyal oyun ve sosyal iletişim özellikleri	Nitel Araştırma - 1 zihinsel engelli çocuk - Yarı yapılandırılmış gözlem (Serbest zaman etkinliğinde haftada dört gün 25 dakika gözlem yapılmıştır).

Tablo 6 incelendiğinde okul öncesinde kaynaştırma uygulamalarına katılan çocuklar ile ilgili yayınlar çeşitlilik göstermektedir. Bilir ve Bal (1992) ileri derecede işitme engelli sekiz çocuğun entegrasyon ortamında oyun ve iletişim davranışlarını incelemişler, işitme özürü çocukların normal çocuklarla iletişiminde bir artış meydana gelmiş, çalışma boyunca işitme engelli çocukların köşelerdeki bireysel oyunlarında bir düşmenin meydana geldiği ve birlikte oyun tiplerinde de artışın olduğu gözlemlenmiştir. Çulhaoğlu-İmrak'ın (2009) çalışma sonuçlarına göre de normal çocukların özel gereksinimli çocuğu yeterli buldukları ve her etkinliğe kabul ettiklerini ve yardımlaşmaları görülmüştür. Duman ve Koçak (2013) ise zihinsel gerilik gösteren çocuğun akranlarına göre daha az grup oyunları, daha çok paralel oyun oynadığını göstermiştir. İzole oyunlar son sırada gelse de, oldukça yüksek bulunmuştur. Sosyal iletişim özelliklerine bakıldığında, çocuğun daha çok yetişkinler ile iletişim kurduğu (%44) ve iletişimin şeklinin daha çok karşılık verme (%49) olarak gerçekleştiği ortaya konmuştur. Karamanlı (1998) da normal gelişim

gösteren çocukların, zihinsel engelli çocukların sosyal uyum davranışlarını öğretmenlere göre daha olumlu algıladığını, kız ve erkek çocuklar arasında önemli bir fark olmadığını belirtmiştir. Seçer ve arkadaşlarının (2010b) çalışması kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflardaki normal çocukların bedensel engelli akranlarıyla birlikte eğitim alma konusunda olumlu görüşe sahip olduğunu göstermektedir. Orhan (2009) ve Yoşumaz (2010) normal gelişim gösteren ve özel gereksinimi olan çocukların problem davranışları ile ilgili çalışma yapmışlardır. Orhan (2009) özel gereksinimli öğrencilerle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışları arasında anlamlı derecede fark olduğunu, özel gereksinimi olan çocukların normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az sosyal ilişki içinde bulunduğu ve daha fazla problem davranış sergiledikleri belirtirken Yoşumaz (2010) ise normal gelişim gösteren çocukların özel gereksinimi olan çocuklardan daha fazla problem davranış sergilediklerini ortaya koymuştur.

Okul öncesinde kaynaştırma uygulamalarına katılan çocuklar ile ilgili iki deneysel çalışmaya rastlanmıştır. Sever (2007) çocukların gelişim alanlarına yönelik hazırlanan kaynaştırmaya yönelik öğretmen destek programının hem normal hem engelli çocukların öz bakım becerilerinin gelişiminde, motor, sosyal, bilişsel ve dil gelişimlerinin desteklenmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Öztürk (2007) normal gelişim gösteren çocuklara yönelik hazırlanan zihin engelli bireyler hakkında bilgilendirme programının ana sınıfı öğrencilerinin (kontrol grubu) tutumları arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

1992-2013 yılları arasında okul öncesi dönemde kaynaştırmaya ilişkin yapılan 8 derleme çalışması, 43 tarama modeli ve 3 deneysel çalışma olmak üzere 54 çalışma incelenmiştir. Doküman analiz tekniği kullanılarak yapılan araştırma sonucunda, ilk çalışmaların çoğunun kaynaştırmaya ilişkin genel bilgilerin yer aldığı derleme çalışmalar olduğu görülmüştür. Daha sonraki çalışmalarda okul öncesinde kaynaştırmaya ilişkin görüş, tutum, bilgi ve bakış açısının çeşitli değişkenlere göre incelendiği belirlenmiştir. En fazla incelenen konunun öğretmen görüş, tutum, bilgi, bakış açısı ile ilgili çalışmalar olduğu, daha sonra anne babalara ilişkin görüş, tutum, bilgi ve bakış açısının yer aldığı, çocukların görüş, tutum, bilgi ve bakış açısına ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığı, yöneticilere ilişkin ise sadece tek bir çalışmanın yer aldığı belirlenmiştir.

Özel gereksinimli çocukların en az kısıtlayıcı ortamda eğitim almalarına olanak tanıyan, bireysel gelişimlerini ve toplumla bütünleşmelerini en üst düzeyde sağlamak üzere benimsenen ilke, bu çocukların akranlarıyla birlikte aynı eğitim ortamlarında eğitim alması anlamına gelen kaynaştırma eğitimidir. Çocukların en iyi akranları ile birlikte yaşayarak öğreneceği, hem özel

gereksinimi olan çocuklar hem de normal çocuklar için pek çok öğrenme deneyimi sağlayan kaynaştırma uygulamalarının başarılı olabilmesi için pek çok unsurun bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu unsurlar, yöneticiler, öğretmenler, aileler, kaynaştırma öğrencileri, normal öğrenciler ve fiziksel ortamdır. Bu unsurlar hakkında bilgi sahibi olmak, bu unsurların niteliği ve niceliğini belirlemek kaynaştırma uygulamalarının başarısı için önemli bir etkiye sahiptir. 1983 yılında başlayan kaynaştırma uygulamaları okul öncesi dönemde son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak yasal düzenlemelere rağmen uygulamalarda istenen noktaya gelinebilmiş, kaynaştırma uygulamaları sadece özel gereksinimi olan çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına katılımı olarak gerçekleşmiştir. Kaynaştırma uygulamalarına öğretmenin, çocukların, ailelerin hazırlanmaması ve uygun eğitsel ve fiziksel düzenlemelerin yetersiz olması, destek hizmetlerin sağlanamaması nedeniyle istenen düzeye ulaşamamıştır.

Sonuç olarak, 1992-2013 yılları arasında yayınlanan çalışmaların kaynaştırmanın gelişimi ve başarılı kaynaştırma uygulamalarının sağlanabilmesi için yeterli olmadığı düşünülmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmaların öğretmenlere, anne babalara, araştırmacılara ve başarılı kaynaştırma uygulamalarının ve politikalarının geliştirilmesinde yarar sağlayacağı önemli bir gerçektir. Bu nedenle, okul öncesinde kaynaştırma uygulamalarına ilişkin farklı araştırma ve veri toplama araçları kullanılarak yöntemleri özellikle sınıf içi uygulamalarda verimin artırılması için deneysel çalışmalara daha fazla yer verecek yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altun, T. ve Gülben, A. (2009). Okul öncesinde özel gereksinim duyan çocukların eğitimindeki uygulamalar ve karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi. 28, 253 -272.
- Anonim. (2011). Türkiye’de kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim: politika ve uygulama önerileri. Kaynaştırma / bütünleştirmenin etkililiğini artırmak için politika ve uygulama önerileri projesi. Tohum Otizm Vakfı, İstanbul.
- Anonim. (2012). Okul öncesi eğitim programı-2012. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar. Erişim tarihi: 13.12.2013.
- Artan, İ. ve Uyanık Balat, G. (2003). Okul öncesi eğitimcilerinin entegrasyona ilişkin bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 11(1); 65-80.
- Avcı, N. ve Ersoy, Ö. (2002). Okul öncesi dönemde entegrasyonun önemi ve uygulamalarda dikkat edilecek noktalar. Milli Eğitim Dergisi, 144, 68-70.
- Balaban M., Yılmaz Ö. ve Yıldızbaş F.(2009). Okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi, Sözlü Bildiri. (1-3 Mayıs 2009), Çanakkale.
- Batu, S. 2004. Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. Özel Eğitim. Ed: Süleyman Eripek. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 23-44.
- Baydık, B. (1997). «Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Okul öncesi Kurumların Kaynaştırmadaki Önemi». Milli Eğitim, 136, s.27-29.
- Bilir, Ş. ve Bal, S. (1995). anaokuluna devam eden 5-7 yaş grubundaki ileri derecede işitme özürü çocukların entegrasyon ortamındaki oyun ve iletişim davranışlarının incelenmesi. I. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. Ya-Pa Yayınları, s.186-199.
- Bozarıslan Malkoç, B. (2010). Eskişehir ilindeki Özel Anaokullarında çalışan eğitimcilerin okul öncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili görüşleri. Yüksek lisan tezi (yayınlanmamış). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Erkan-Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Ceylan, R. (2004). Entegre eğitime katılan ve katılmayan engelli çocukların annelerinin depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. Doktora tezi (yayınlanmamış), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ceylan, R. ve Aral, N. (2009). Kaynaştırma eğitimi. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi. Ed: Yeşim Fazlıoğlu. Kriter Yayın, 437-460, İstanbul.

- Çulhaoğlu-İmrak, H. (2009). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumları ile kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda akran ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Adana.
- Dağlar, G. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin ve okul öncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Programı, Burdur.
- Diken, İ. (2006). Öğretmen adaylarının yeterliği ve zihin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:23.
- Dikici-Sığırtmaç, A., Hoş, G. ve Abbak, S.B. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik kullandıkları çözüm yolları ve önerileri. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 12(4), 205-223
- Duman, G. ve Koçak, N. (2013). Anaokulu kaynaştırma sınıfında yer alan özel gereksinimli bir çocuğun sosyal oyun ve sosyal iletişim özellikleri. Cumhuriyet International Journal of Education, 2 (3), 99-108.
- Eren, B. (2012). Müzik Eğitiminde Kaynaştırma Uygulamaları ve Orff-schulwerk. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2012, Cilt 2, Sayı 2, 14-25
- Ersay, Ö., Avcı, N. (2000). Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri “Özel eğitim”. İstanbul: Ya-Pa Yayınları. s:27.
- Ersay, Ö. (2005). Erken çocukluk döneminde kaynaştırma. Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar. Ed: Müzeyyen Sevinç. Morpa Kültür Yayınları, 433-440, İstanbul.
- Gök, G. (2009). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. Yüksek lisans tezi (Yayınlanmamış). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri, Kayseri.
- Güven, Y., Önder, A. (1995). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki yönetici ve öğretmenlerin özel eğitim gerektiren çocukların kaynaştırılmaları hakkındaki görüşleri. 11-13 Ekim 1995’de H.Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü 2. Özel Eğitim Kongresinde Sunulmuş Bildiri. Ankara.
- Karamanlı, D. (1998). Okul öncesi dönemde entegrasyon sınıflarında bulunan 5-6 yaş grubundaki normal çocukların ve sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların sosyal uyum davranışları hakkındaki algılamalarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, İ. (2005). Anasınıfı öğretmenlerinin kaynaştırma (entegrasyon) eğitimi uygulamalarında yeterlilik düzeylerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Kayılı, G., Koçyiğit, S., Doğru, S.Y. ve Çiftçi, S. (2010). Kaynaştırma eğitimi dersinin okul öncesi öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerine etkisi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(20);48 – 65, Burdur.
- Kılıç, A.F. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin engelli öğrencilerin kaynaştırılmasına yönelik bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin değişimindeki etkililiği. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul öncesi Eğitimi Programı, Burdur.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel eğitimde kaynaştırma. Eğitim ve Bilim. 16, 45-50.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. No: 561.
- Kırcaali, İ. G. ve Batu, E. S. (2006). Kaynaştırma. (İkinci Baskı), Kök Yayıncılık, Ankara.
- Metin, N. (1992). Okul öncesi dönemde özürü çocuklar için kaynaştırma programları. Özel Eğitim Dergisi, 1(2), 34 -36.
- Metin, N. (1997a). Okul öncesi dönemde entegrasyon ve entegrasyonun başarısını etkileyen faktörler. Okul öncesi Eğitim Sempozyumu; okul öncesi eğitimde yeni yaklaşımlar. Ed. Gelengül Haktanır, Türkiye okul öncesi eğitimi geliştirme derneği, Ankara.
- Metin, N. (1997b). Anaokuluna devam eden 4-6 yaş grubundaki çocukların anne-babalarının normal ve özürü çocukların kaynaştırıldığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi, 5. Mithat Enç özel eğitim günleri, birinci baskı, Türkiye sakatlar konfederasyonu yayınları, 116-124, İstanbul.
- Miller, J.L., Strain, S.P., Mckinley, J., Heckathorn, K. ve Miller, S. (1993). Preschool placement decisions: Are they predictors of future placement? Policy and practice in early childhood special education series. Educational Resources Information Center, ERIC, ED360771.
- Odluyurt, S. (2007). Okul öncesi dönemde gelişimsel yetersizlik gösteren çocuklar için gerekli kaynaştırmaya hazırlık becerilerinin ve bu becerilerden bazılarının etkinlikler içine gömülen eşzamanlı ipucuyla öğretiminin etkilerinin belirlenmesi. Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Eğitimi Bilim Dalı
- Okyay, Ö. (2006). Sınıfında engelli çocuk bulunan ve bulunmayan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırmaya yönelik görüşlerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi (Yayınlanmamış). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Orhan, M. (2010). Okul öncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir.

- Özaydın, L. ve Çolak, A. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi hizmet içi eğitim programına ilişkin görüşleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 189 – 226.
- Özbaba, N. (2000). Okul öncesi eğitimcilerin ve ailelerin özel eğitim muhtaç çocuklar ile normal çocukların kaynaştırılmasına karşı tutumları. Yüksek lisans tezi (Yayınlanmış). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, H. (2010). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Özen, A., Ergenekon, Y., Kürkçüoğlu, B.Ü. ve Genç, D. (2013) Kaynaştırma Öğrencisi Olan Okul öncesi Öğretmenlerinin Sınıflarında Yaptıkları Öğretim Uygulamalarının Belirlenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2);153-166, Eskişehir.
- Özmen, E. (2010). İzmir ilinde kaynaştırma öğrencileri ile çalışan okul öncesi öğretmenlerinin empatik eğilimleri ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, İzmir.
- Öztürk, T. (2007). Anasınıflarına devam eden normal çocukların bilgilendirilmesinin zihinsel engelli yaşlılarına yönelik tutumlarına etkisi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmış), Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Bolu
- Sargın, N. (2001). Anasınıfı öğretmenlerinin kaynaştırma programı çerçevesinde zihin özürlü çocuklara yönelik tutumları. XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Eğitim Kitapevi, 91–98, Eskişehir.
- Sarı, H., Çeliköz, N. ve Seçer, Z. (2009). An analysis of pre-school teachers' and student teachers' attitudes to inclusion and their self-efficacy. *International Journal Of Special Education*, 24, 30-44.
- Sart, H. Z., Ala, H., Yazlık, Ö. Ve Yılmaz, F. K. (2004). Türkiye'de kaynaştırma eğitiminde nerede?: eğitimciye öneriler. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya
- Seçer, Z., Çeliköz, N., Sarı, H., Çetin, Ş. Ve Büyüктаşkapu, S.(2010a). Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları (Konya ili örneği). *Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi* sayı 29, Sayfa 393-406.
- Seçer, Z., Sarı, H. ve Çetin, Ş. (2010b). Okul öncesi dönemdeki çocukların bedensel engelli akranları ile birlikte eğitim almalarına ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*,26,12-24.
- Sucuoğlu, B. (2006). Eğitimde kaynaştırma modeli. *İlköğretim Eğitimci Dergisi*, Kök Yayıncılık, 4, 6 - 10, Ankara.
- Sünbül, A.M. ve Sargın, N. (2002). Okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen tutumlarının (çeşitli değişkenler açısından) incelenmesi. [www. tef.selcuk.edu.tr/salan/sunbul/g/g9.doc](http://www.tef.selcuk.edu.tr/salan/sunbul/g/g9.doc). Erişim tarihi: 12.10.2013.
- Şahbaz, Ü. ve Kalay, G. (2010). Okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(19),116-135.
- Temel, Z.F. (2000). Okul öncesi eğitimcilerinin engellilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18: 148 – 155.
- Turnbull, A.P. ve Blacher, J.D. (1981). Preschool mainstreaming an emprical and cenceptual Review. *Mainstreaming of Children in Schools*. S.
- Tuş, Ö. Ve Çifci-Tekinarslan, İ. (2013). Okul öncesi kaynaştırma eğitimine devam eden özel gereksinimli çocukların karşılaştıkları güçlüklerin annelerin görüşlerine göre belirlenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35; 151-166.
- Uğurlu, H. (1993). Okul öncesi eğitimde entegrasyon. *YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*, Ankara
- Üstün, A. ve Yılan, G.(2003). Okul öncesi öğretmenlerinin, zihin engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin sahip oldukları tutumlar. *Eurasian Journal of Educational Research*, Fall, 13.
- Varlıer, G. (2004). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri. Yüksek lisans tezi (yayımlanmamış). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Villa, A.R., Thousand, S.J. (1995). Creating an inclusive school. *Association for Supervision and Curriculum Development*. U.S.A., 9, 19-36.
- Wilbrant, E. Aydoğan, Y. ve Kılınç, E. (2008). Montessori Yöntemiyle Kaynaştırma Eğitimi, Ankara, Poyraz Ofset, 19.
- Yavuz, C. (2005). Okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi (yayımlanmamış). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Yoşumaz, K. (2013). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden (60-72 ay) zihinsel engelli ve normal gelişim gösteren çocukların problem davranışlarının çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi (yayınlanmış). Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Kütahya.
- Zağlı, Ü. (2010). Sakarya ilinde görev yapan okul öncesi öğretmenlerin zihinsel engelli çocukların kaynaştırma yoluyla eğitimlerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi (yayınlanmamış). Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Çocuk Gelişimi Bölümü / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.